

Odpady, produkty uboczne oraz substancje odzyskiwane w świetle przepisów rozporządzenia REACH

Dostępność informacji i karty charakterystyki

Podmioty zajmujące się odzyskiem z reguły nie otrzymują kart charakterystyki ani innych informacji dotyczących bezpieczeństwa w ramach tytułu IV rozporządzenia REACH. Muszą jednak mieć dostęp do wymaganych informacji, aby móc skorzystać z wyłączenia z obowiązku rejestracji na podstawie art. 2 ust. 7 lit. d) rozporządzenia REACH. Ponadto muszą na żądanie albo przygotować własną kartę charakterystyki, albo porozumieć się z właścicielami istniejących kart, co do korzystania z ich kart charakterystyki. Ponieważ nie ma w tym zakresie odnośnych przepisów, sposób uzyskania karty zależy od producenta substancji odzyskiwanej. Podmiot zajmujący się odzyskiem może korzystać z dowolnych dostępnych informacji, w tym informacji znajdujących się na stronie internetowej ECHA i publikowanych zgodnie z art. 119 rozporządzenia REACH, ale nie może naruszać praw własności. Korzystając z istniejącej karty charakterystyki, podmiot musi działać w sposób legalny i powinien sprawdzić, czy istniejąca karta charakterystyki w wystarczający sposób obejmuje profil zagrożeń dotyczący jego substancji odzyskiwanej. To samo dotyczy innych informacji z zakresu bezpieczeństwa, jeżeli są

wymagane. Dyskusje dotyczące używania takich informacji mogą mieć miejsce w ramach SIEF, jeżeli podmiot dokonał rejestracji wstępnej substancji odzyskiwanej. Umowa dotycząca SIEF może zawierać odpowiednie przepisy regulujące udostępnianie niezbędnych informacji podmiotom zajmującym się odzyskiem bez naruszania praw własności. Działania w obrębie SIEF leżą poza zakresem ECHA, stąd podmiotom zajmującym się odzyskiem zaleca się nawiązanie kontaktów z odpowiednimi stowarzyszeniami branżowymi, które mogą pełnić ważną rolę w przygotowywaniu informacji standardowych dla swoich członków.

Jeżeli ani substancja zarejestrowana, ani substancja odzyskiwana nie spełniają kryteriów klasyfikacji jako substancje niebezpieczne, substancje PBT/vPvB, nie znajdują się na liście kandydackiej, ani nie podlegają ograniczeniom, to nie jest wymagana karta charakterystyki (art. 31 rozporządzenia REACH). Stosuje się jednak obowiązek dostarczenia informacji o bezpiecznym stosowaniu substancji, wymagany na podstawie art. 32 rozporządzenia REACH. Podmiot zajmujący się odzyskiem musi zapewnić, że spełnia wszystkie wymagania w stosunku do ograniczeń dla substancji odzyskiwanych określonych w załączniku XVII do rozporządzenia REACH.

Sposób ustalenia składu materiału odzyskiwanego

Sposób ustalenia składu materiału odzyskiwanego należy do podmiotu zajmującego się odzyskiem. Można się tutaj posłużyć pewnymi, ale niestety niewyczerpującymi źródłami informacji, takimi jak:

- reprezentatywna analiza chemiczna strumienia odpadu i odzysku wykonana w wyniku inicjatywy organizacji branżowych, udostępniana pojedynczym przedsiębiorcom zajmującym się danym rodzajem odzysku. Te same informacje można również najczęściej uzyskać z literatury;
- dobra komunikacja z dostawcami już zarejestrowanej substancji, z producentami mieszanin lub wyrobów w celu zidentyfikowania składu produktów przed ich etapem istnienia jako odpadu;
- klasy jakości surowca wtórnego, które często zawierają limity zanieczyszczeń oraz dane o ogólnym składzie materiału;
- informacje pochodzące z monitoringu zgodności z kryteriami utraty statusu odpadu, zapewniającego określoną jakość surowca wtórnego, brak właściwości niebezpiecznych i ograniczenie zawartości składników obcych.

Jeżeli jednak zawartość zanieczyszczeń w danym materiale przekracza 20% (wago-

wo), to zasadniczo nie uznaje się ich za zanieczyszczenia, tylko oddzielne substancje obecne w mieszaninie. Jeżeli materiał odzyskiwany jest celowo selekcyjony ze względu na obecność określonych składników, to takie składniki też uznaje się za oddzielne substancje, nawet jeżeli ich zawartość jest mniejsza niż 20% wagowych (np. jeżeli PCW jest selekcyjony ze względu na obecność dodatków zmniejszających palność, to może istnieć konieczność zarejestrowania tych dodatków, chyba że zostały już zarejestrowane).

W przypadku mechanicznego oddzielania mieszanych odpadów uzyskanie materiału odzyskiwanego o 100% czystości (bez elementów obcych) bywa często niemożliwe. Obecne składniki mogą być zewnętrzne w stosunku do samego strumienia odpadów (np. zależnie od strumienia odpadów kamienie, tworzywa sztuczne, kawałki gumy, piasek itp.) lub zewnętrzne w stosunku do samego przedmiotu odzysku, ale stanowiące część końcowego produktu, który stał się odpadem (np. farby, powłoki itp.). Ich skład i łączna ilość są trudne do określenia. Po prawidłowym procesie sortowania i separacji frakcje te powinny być obecne w materiałach odzyskiwanych tylko w bardzo niewielkich ilościach. W takim przypadku składniki te można uznać za zanieczyszczenia, które nie wymagają oddzielnej rejestracji.

Wykonanie indywidualnej oceny analitycznej odzyskiwanego materiału jest wymagane tylko wtedy, gdy wszystkie inne źródła informacji nie są w stanie zapewnić wystarczających danych.

Dla wszystkich strumieni odpadów należy m.in. wykonać następujące oceny:

- ustalić tożsamość substancji w materiale odzyskiwanym, włącznie z charakterystyką i przypisaniem zanieczyszczeń do jednej lub więcej takich substancji,
- ustalić, czy substancja odzyskiwana jest substancją w postaci własnej czy składnikiem mieszaniny,
- ustalić, jaka jest tożsamość substancji odzyskiwanej,
- ustalić, jakie są typowe zanieczyszczenia i jakie są typowe stężenia tych zanieczyszczeń oraz do jakich substancji można przypisać te zanieczyszczenia,
- sprawdzić, czy mają zastosowanie inne zwolnienia (np. na podstawie art. 2 ust. 5, art. 2 ust. 6, załącznika IV lub załącznika V do rozporządzenia REACH) lub ograniczone wymogi rejestracyjne (dla substancji w wyrobach),
- ustalić, czy taka sama substancja została już zarejestrowana,

Jeżeli zawartość zanieczyszczeń w danym materiale przekracza 20% (wagowo), to zasadniczo nie uznaje się ich za zanieczyszczenia, tylko oddzielne substancje obecne w mieszaninie.

- ustalić, czy do odzyskiwanego materiału można zastosować wyłączenie na podstawie art. 2 ust. 7 lit. d) oraz czy mają zastosowanie inne wyłączenia niż te wymienione w art. 2 ust. 7 lit. d) rozporządzenia REACH. Ponadto, czy substancja jest na przykład wymieniona w załączniku IV lub załączniku V do rozporządzenia REACH,
- ustalić, czy odzysk substancji z odpadu prowadzi bezpośrednio do powstania wyrobu i czy z tego powodu mają zastosowanie ograniczone wymogi rejestracyjne,
- ustalić identyczność substancji odzyskiwanej w stosunku do substancji już zarejestrowanej lub takiej, która ma być zarejestrowana. Czy stosowne informacje wymagane na podstawie art. 2 ust. 7 lit. d) rozporządzenia REACH są dostępne dla tych substancji?
- sprawdzić adekwatność i stosowność dostępnych informacji o bezpieczeństwie dla takiej samej substancji zarejestrowanej i sprawdzić, czy obejmują one właściwości substancji odzyskiwanej. Zgromadzić informacje o klasyfikacji, oznakowaniu oraz inne stosowne informacje dotyczące bezpieczeństwa dla substancji odzyskiwanych i ich przewidywanych zastosowań,
- ustalić, czy dostępne informacje o bezpieczeństwie takiej samej substancji zarejestrowanej są stosowne i adekwatne w stosunku do substancji odzyskiwanej,
- ustalić, czy zidentyfikowane zastosowania substancji odzyskiwanych odpowiadają zastosowaniom tej samej substancji już zarejestrowanej, tak że dostępne informacje o bezpieczeństwie są istotne i adekwatne, a jeżeli nie, to czy potrzebne są dalsze informacje o właściwościach substancji i jej bezpiecznym stosowaniu.

Obowiązki wynikające z rozporządzenia CLP

Substancje odzyskiwane zasadniczo nie są zwolnione z obowiązków zgłoszenia do wykazu klasyfikacji i oznakowania na podstawie wytycznych rozporządzenia CLP. Ponadto nie są również wyłączone z procedury udzielania zezwoleń i ograniczeń

na podstawie rozporządzenia REACH. Na mocy art. 39 lit. a) i lit. b) rozporządzenia CLP również substancje odzyskiwane spełniające kryteria klasyfikacji jako stwarzające zagrożenie i wprowadzane do obrotu w postaci własnej lub jako składnik mieszaniny (obecny powyżej określonych stężeń granicznych) podlegają obowiązkowi zgłoszenia do wykazu klasyfikacji i oznakowania na warunkach określonych w art. 40 rozporządzenia CLP przez podmiot zajmujący się odzyskiem.

Zezwolenia

Podmiot zajmujący się odzyskiem musi zapewnić, że spełnia wszelkie wymagania co do procedury udzielania zezwoleń dla swoich substancji odzyskiwanych zgodnie z przepisami tytułu VII. Ponadto mogą mieć zastosowanie obowiązki dotyczące przekazywania informacji dotyczących substancji w wyrobach, określone w art. 33 rozporządzenia REACH.

Związek pomiędzy statusem produktu ubocznego, a obowiązkami wynikającymi z rozporządzenia REACH

Produkty uboczne nie kwalifikują się do wyłączenia na podstawie art. 2 ust. 7 lit. d) rozporządzenia REACH, jak opisano w art. 5 dyrektywy ramowej o odpadach. Pojęcie „produktów ubocznych” nie zostało zdefiniowane w samym tekście rozporządzenia REACH, jednakże „Poradnik dotyczący załącznika V do REACH” wydany przez Europejską Agencję Chemikaliów (ECHA) odnosi się do artykułu 5 Dyrektywy Odpadowej w przypadku definicji tego terminu.

Zgodnie z art. 5 dyrektywy 2008/98/WE produkt uboczny to „Substancja lub przedmiot, powstające w wyniku procesu produkcyjnego, którego podstawowym celem nie jest ich produkowanie, [...] jeżeli spełnione są następujące warunki:

1. dalsze wykorzystywanie danej substancji lub tego przedmiotu jest pewne;
2. dana substancja lub przedmiot mogą być wykorzystywane bezpośrednio bez jakiegokolwiek dalszego przetwarzania innego niż normalna praktyka przemysłowa;
3. dana substancja lub przedmiot są produkowane jako integralna część procesu produkcyjnego; oraz
4. dalsze wykorzystywanie jest zgodne z prawem, tzn. dana substancja lub przedmiot spełniają wszelkie istotne wymagania dla określonego zastosowania w zakresie produktu, ochrony środowiska i zdrowia ludzkiego, i nie doprowadzi do ogólnych niekorzystnych oddziaływań na środowisko lub zdrowie ludzkie.”

Zwolnienie to określone w załączniku V do rozporządzenia REACH dotyczy produktów ubocznych tylko pod warunkiem, że nie są one jako takie importowane lub wprowadzane do obrotu. Jeżeli podmiot zajmujący się odzyskiem nie może skorzystać z wyłączenia na podstawie art. 2 ust. 7 lit. d) rozporządzenia REACH, ani z żadnego innego zwolnienia, to musi zarejestrować odzyskiwaną substancję i stosować się następnie do wszystkich wymagań wynikających z przepisów tytułu II rozporządzenia REACH. Oznacza to, że jeżeli z jakiegoś powodu taka sama substancja nie została zarejestrowana na etapie produkcji lub importu, to substancja odzyskiwana, która utraciła status odpadu, musi zostać zarejestrowana, przed rozpoczęciem importu lub wprowadzeniem jej na rynek.

Regulacje zawarte w REACH generalnie wyłączają odpady z przedmiotowego zakresu obowiązywania rozporządzenia. Jednakże praktyczna realizacja zasad gospodarki od-

padami zawartych we wspólnotowych dyrektywach i w prawie polskim doprowadzi do sytuacji, kiedy substancje będące odpadami będą powracać do obrotu jako składniki mieszanin i wyrobów.

Nie ma uniwersalnej recepty pozwalającej na precyzyjne określenie momentu czasowego, do którego określony związek jest odpadem, a następnie po przetworzeniu staje się substancją odzyskaną. Wymagać to będzie szczegółowej analizy procesu technologicznego.

Powstanie systemu REACH było wyrazem konieczności opracowania i wdrożenia kompleksowego i jednolitego na obszarze całej Wspólnoty Europejskiej aktu prawnego, mającego na celu zminimalizowanie negatywnego oddziaływania substancji na środowisko i zdrowie ludzkie. Przepisy rozporządzenia w zasadzie wyłączają jego zastosowanie w odniesieniu do odpadów,

pozostawiając uregulowanie tej problematyki ustawie o odpadach. Nawiązują do nich w kontekście treści karty charakterystyki substancji oraz wymagań odnoszących się do rejestracji samej substancji. Istotny problem praktyczny dotyczy tzw. substancji odzyskiwanych. Te ostatnie bowiem są substancją, mieszaniną lub wyrobem w rozumieniu rozporządzenia i podlegają jego przepisom. W celu określenia momentu czasowego, w którym dany związek powinien być uważany za substancję odzyskaną zasadną wydaje się dokładna analiza procesu technologicznego. ■

Jolanta Białczak

THETA Doradztwo Techniczne

Pierwsza część artykułu została opublikowana w nr 5/2013 czasopisma.

Przykład recyklingu/odzysku gum w różnych postaciach

Zasadniczo, poza polimerami takimi, jak SBR (kauczuk butadienowo-styrenowy) i kauczuk naturalny, guma odzyskiwana może zawierać substancje, które nadal spełniają swoją funkcję, np. wypełniacze (sadza, krzemionka). Inne składniki obecne w odzyskiwanej gumie, które nie są celowo odzyskiwane, np. barwniki, dodatki, oleje, można uznać za zanieczyszczenia, jeżeli ich stężenia nie przekraczają 20% frakcji głównego składnika. Producenci gum odzyskiwanych powinni zatem również posiadać wymagany zakres informacji dotyczących tego, jakie składniki poboczne i zanieczyszczenia stanowiące zagrożenie są obecne w odzyskiwanym materiale i w jakich ilościach.

Guma odzyskiwana może powstawać w wyniku mechanicznej lub chemicznej obróbki pierwotnego wyrobu gumowego, której celem jest przetworzenie go na materiał wykorzystywany w nowym procesie. Substancje, które są przedmiotem odzysku, to najczęściej polimery, takie jak SBR lub kauczuk naturalny.

Odpady gumowe mogą być używane bezpośrednio do produkcji wyrobów, kiedy są dodawane do gumy pierwotnej i formowane do postaci nowego wyrobu. Dalsze obowiązki rejestracyjne nie mają wówczas zastosowania, chyba że substancja ma być uwalniana w sposób zamierzony. Jeżeli guma zawarta w wyrobie spełnia definicję polimeru, to nie ma żadnego obowiązku rejestracji. Zgodnie z podejściem wspólnotowym UE, podmiot zajmujący się odzyskiem powinien ocenić, czy mają zastosowanie jakies inne wyłączenia na podstawie przepisów rozporządzenia REACH. W przypadku innych substancji dodanych do gumy, takich jak wypełniacze (sadza, krzemionka), dokumentacja musi wykazywać, że spełniają one wymogi wyłączenia na podstawie art. 2 ust. 7 lit. d) rozporządzenia REACH. Podmiot zajmujący się odzyskiem powinien sprawdzić, czy zastosowanie substancji odzyskiwanej jest objęte rejestracją substancji pierwotnej, co najczęściej się zgadza w przypadku gumy odzyskiwanej. W takim przypadku dostępne informacje o bezpieczeństwie takiej samej substancji zarejestrowanej mogą być istotne i adekwatne w stosunku do gumy odzyskiwanej. Może to jednak nie dotyczyć zanieczyszczeń (np. barwników, dodatków itp.), ponieważ ocena bezpieczeństwa chemicznego substancji pierwotnej może obejmować tylko określone zastosowania. Podmioty zajmujące się odzyskiem muszą wygenerować informacje o składzie materiału odzyskiwanego, aby zidentyfikować potencjalne zagrożenia i stwierdzić, czy informacje o bezpieczeństwie uzyskane dla substancji zarejestrowanej mają zastosowanie do substancji odzyskiwanej. W szczególności dla gumy odzyskiwanej z opon istnieje reprezentatywna lista substancji celowo odzyskiwanych lub potencjalnie przekraczających próg 20% dla zanieczyszczeń, opracowana przez właściwy sektor i dostępna poprzez Europejskie Stowarzyszenie Producentów Opon i Gumy w ramach „Wytucznych dla gumy odzyskiwanej” (www.etrma.org). Dokument ten zawiera odnośniki do publicznie dostępnych materiałów, które mogą być pomocne w ocenie zawartości substancji odzyskiwanych i zanieczyszczeń.